

PJ 9700, G6B8 C. B.

G5

E. D. BUSUTTIL.

La Gioconda

RAKKONT MILL-OPRA

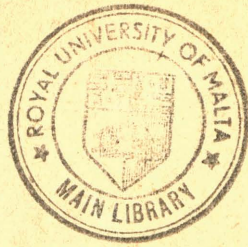
MAQLUB BIL-MALTI

Proprieta' Letteraria

LUX PRESS

1951.

PJ9700
.G6B8
P. B. 205

"LA GIOCONDA"

OPRA B'4 ATTI

TA'

TOBIA GORRIO

MUZIKA TA'

CAV. A. PONCHIELLI

“CAST”

GIOCONDA	SOPRAN
LAURA ADORNO	MEZZO SOPRAN
ALVISE BALDOERO	BASS
CATERINA (L-GHAMJA)	KONTRALT
ENZO GRIMALDO	TENUR
BARNABA (L-ISPIJA)	BARITONU

U OHRAJN

POST — VENEZJA

ŽMIEN — IS-SEKLU XVII.

GIOCONDA

L-EWWEL TAQSIMA

Li Spija

I.

Kien hemm ighammru żmien ilu f'dar ọkej-kna u fqira—ma' ġemb il-Kanal il-Kbir ta' Venezia—żewġ nisa wehidhom; il-wahda xiha ghamja u aktarx mghakusa biż-żmien u bit-tbatija; u l-oħra għada xbejba sabiha u fuq tagħha.

Il-ġirien kienu jaħsbu li dawn iż-żewġ nisa kienu l-omm u bintha — meta kienu jarawhom jiġġerrew mat-triqat tal-belt, ix-xiħa b'ida fuq spalliet ix-xbejba, jimxu u jkantaw biex jaqalghu xi haġa, kulhadd kien jitghaxxaq bl-imġiba tagħhom.

Dawk iż-żewġ nisa kienu tassew jinħalbu bil-bosta għad illi huma kienu biss marbutin b'dik l-imħabba, il-ġħaliex kienu tant jagħdru wahda 'l oħra, billi t-tnejn imsieken kellhom qalbhom innikta għad-diżgrazzi kbar li għaddew minn fuqhom.

Ix-xbejba sabet ruhha ltima u weheda fid-dinja fl-aħjar tagħha — meta kella wisq bżonn min imexxiha biex ma tiġġarrafx fit-tfixkil tad-dinja, u meta wkoll riedet min ighallimha, ifarġilha qalba u jdur biha fil-ġranet tad-dwejjaq.

Dik il-kamra li fiha l-imsejkna xbejba tilfet l-ewwel il-missiera mbgħad l-omma kienet għaliha l-aktar lok ta' swied il-qalb — ma setax ikun li tibqa' tghammar aktar fiha, u wisq aktar

weheda kif kienet — kull meta kienet tidhol fiha issa, wara il-mewt tal-ghezież taghha, kienet thoss qalba tinghafas, rása kienet tikber u tinfexx tibki.

Li kieku dawk in-nies ta' qalbhom tajba li kienu jghinuha, lil din ix-xbejba, meta kienet tghanni u tkanta fit-toroq u fil-hwienet kienu jistgħu jiġu jarawha mixhuta għar-rkubtejha weheda f'dik il-kamra, b'ghajnejha mxarbin bidmugh titlob lil Alla li jikkonsolaha u li jipprovdiha lil xi ruh tajba ma' min tista' tfarraġ ftit qalba, u tiekol il-bukkun li taqla' bil-kant taghha sfurzati — iġifieri b'dak il-kant li għaliha kien bikri — kieku żgur kienu jnehhu minn rashom dak li kienu jaħsbu fuq dik ix-xbejba — ma kenux kieku jibqgħu jaħsbu li dik ix-xbejba kienet hienja u ferhana bħal ma kienet tidher u l-anqas ma kienu jsejhula Gioconda, iġifieri il-ferhana.

II.

Gioconda (hekk nibqgħu nsejhu lil din it-tfajla l-tima) damet f'din il-hajja weheda fil-kamra msejka fejn rat imutu l-mahbubin genituri taghha għal bosta xhur.

Kellha issa tnax il-sena, u billi kien sar fiha xbejba ġmīeha ma kienx iżjed xieraq li tibqa' weheda, mingħajr hadd ma jiddefendiha mill-insulti u mill-fastidju ta' xi ġuvintur ta' kondotta hażina, li jkunu qegħdin biss għall-fastidju — għalhekk din Gioconda kienet kull jum titolb bil-qalb lil Alla l-imbierak li kieku jlaqqgħha ma' xi mara sewwa, iżda sventurata bħala, sabiex tista' aktar tghader id-dwejjaq u t-tbatija taghha.

Alla l-imbierak qatt ma halla u ma samax lil min jitolbu bil-qalb — għalhekk għodwa waħda x'hin Gioconda kienet titlob fil-knisja ta' San

Mark lemhet mara, aktarx avanzata, liebsa l-iswed, b'kuruna f'ida qeghda tghid l-orazzjoni— Gioconda qaghdet thares lejha u titghaxxaq— xhin spiccat mit-talb din il-mara qamet u telqet bil-mod il-barra — Gioconda qaghdet thares lejha —qamet hija wkoll u telqet ghal warajha.

Xhin dik il-mara waslet fit-tarag taz-Zuntier bdet it-teftef u tkaxkax saqajha biex tara hix sejra titfa l-pass sewwa — Gioconda malajr indunat li l-imsejkna kienet bla dawl, ghalhekk marret bil-giri quddiem dik l-imsejkna u qaltlha:

—Ommi, jekk ma tiehux fastidju hawn, ha, zomm mieghi u jiena mmexxik.

Isbah din binti, qaltilha dik il-mara — xhin qabdet id Gioconda u għafsitielha go jdejha bilferha — is-Sema jhalsek binti ta' din il-karità tieghek.

Meta nizlu t-tarag kollu u qabdu mexjin fil-pjazza, Gioconda ghamlet il-kuraġġ u qalet:

—Ommi inti fejn sejra?

—Id-dar, binti.

—Tridni niġi nwasslek?

—Isbah din binti, anzi niehu wisq pjaċir bilkarità tieghek. — Karità li daż-żmien ma ssibx min jagħmilha hlief xi tfal tajba u xi hadd sventurat.

—Jiena mela wahda minnhom ommi — għaliex ma jistax ikun hemm min hu aktar sventurat minni.

—U għaliex inti sventurata, jaqaw iltima?

—Iva, la għandi ommi l-anqas missieri.

—Inti mela wahdek fid-dinja?

—Wahdi — li! Alla l-imbieriek biss għandi.

—Miskina! qalet il-għamja — toqghod bogħod minn hawn?

—Mhux wisq — ghandi daqsxejn ta' kamra ma' gemb il-Kanal il-kbir.

—Issa qeghda wahdek f'din il-kamra?

—Iva, wahdi.

—U ma tibzax?

—Xi tridni naghmel? ma naghmilx hlief nibki —ghalix ma nistax nidra—qalbi tinqasam meta niftakar li f'dik l-istess kamra rajt stenduti l-mahbubin ommi u missieri—u inti min ghandek mieghek? kompliet tghid Gioconda.

Dik il-mara tnehdet tnehida u wiegbet:

—Jiena binti wahdi—jiena ili wahdi tliet xhur biss — kelli jahasra binti wahda — mietet, im-sejkna..... il-mahbuba tieghi.....

—Ghandek ragun mela tkun qalbek maqsuma—nara jien li ghadek bil-vistu frisk—x'kien jisimha bintek?.....

—Binti kien jisimha Lena, qalet bid-dmuh f'ghajnejha l-ghamja.

—Lena! mela bhali jahasra.

—Inti wkoll jismek Lena?

—Iva, Lena Marin jisimni jiena, qalet Gioconda.

—Ah! mahbuba Lena — mela inti bhali binti — qalet il-ghamja, xhin ghanqita maghha u besitha.

Wara ftit waslu fid-dar — il-ghamja fethet u dahlu t-tnejn. Qaghdu bil-qeghda u bdew jirrak-kuntaw l-grajja tghhom.

Bdiet il-ghamja u qalet:

—Binti jiena ghandek taf ili hafna li tliet il-zewgi — kien skrivan ma' neguzjant, imma Alla jahfirlu kien jahqarni wisq. Sibt ruhi armla u minghajr l-ebda mezzi b'x immantni lili u lil binti meddejt ghonqi ghax-xoghol, bdejt nghaddi l-hwejjeg u kont naqla' gmieli, b'x inghixu onesta-

ment — iżda Alla l-imbierrek ghoġbu jżurni — wara żmien imradd b'ghajnejja u tliet id-dawl. Lena, binti, kien għad għanda ghaxar snin— l-imsejkna sofriet bil-bosta meta ratni bla dawl— allura bdiet tmidd għonqa ghax-xogħol hi— iżda l-imsejkna bid-dispjaciri u bit-tbatijiet mardet u wara bosta xhur fis-sodod marret għand Alla— u issa nistenna li warajha ma ndumx ma mmur jien ukoll.

Għal dan il-kliem u d-dmuh tal-ghamja Gioconda ma setghetx iżżomm aktar—bdiet tant tghan-naq magħha lil ghamja u qaltilha:

—Isma ommi, inti għidtli li bintek kien jisimha Lena, jiena wkoll jisimni bhala, tridx...

Ma lahqitx kompliet tghid Gioconda — il-ghamja qabżet qalet:

—Fimtek binti, fimtek, mela inti minn din is-siegha stess tkun binti—nistmak u nhobbok bhalli kieku kont Lena tiegħi.....

—Mahbuba omm tiegħi! ghajtet malajr Gioconda — u tghanqu flimkien.

U minn dak inhar Lena Marin (Gioconda) u Caterina (l-ghamja), mart il-mejjet skrivan Con-tarini, baqghu jghammru flimkien jinhabbu f'dik id-dar ckejkna bhala omm u bint.

III.

Damu hekk jghixu fl-imhabba u l-hena l-ghamja u Gioconda għal madwar tmien snin— Gioconda kienet tohroġ kull fil-ghaxija ma' Caterina — tmexxiha fil-pjazez ta' Venezia—tkanta li tghaxxaq lil kulhadd.

Kull minn kien jara li dawk it-tnejn min-nies kien jiehu pjacir bl-imhabba u r-rispett li kienet iġġib dik it-tifla l-omma. Kulhadd kien jagħtihom xi haġa min ffit u min wisq.

Gioconda kienet saret xebba ġmiela — u l-ġmiel taghha u dak ix-xahar twil isfar mixhut fuq spal-lejha kien isahhar lil kull min jaraha. Gioconda dejjem soda, bil-galbu, qatt ma kienet taghti wiċċ lil hadd. Kinet tara iżda li ċertu ġuvnott ismar, li mill-ilbies tiegħu kien jidher wiehed tal-bahar, qiegħed dejjem għal warajha, jitghaxxaq bil-kant taghha u bl-imhabba li kella għal Caterina. Gioconda hadet ukoll grazzja ma' dan il-ġuvni u tarfet xi haġa lil Caterina.

—Binti, xejn ma nġhidlek, qis li ġġib ruhek sewwa, u jekk ikun min Alla kollox isir.....

Gioconda kella f'qalba issa, barra minn Caterina, lil dan il-ġuvni bahri wkoll, li kien jismu Enzo.

Enzo kien tassew ihobb lil Gioconda u kien kellimha bosta drabi, fl-aħhar qalilha ċar li huwa jridha b'martu, u minn dak inhar l-akbar hena ta Gioconda kien ikun meta tkun taf li Enzo kien ikun Venezia, ingabar mill-vjaġġ.

Ġurnata wahda xhin Gioconda wasslet il-Knisja (ta' San Mark) lil Caterina bħas-soltu għall-benedizzjoni Gioconda rat li għadu l-hin, il-knisja kienet għadha magħluqa, talbet lill-omma biex tistenniha ftit bil-qegħda fuq it-taraġ taz-zuntier sakemm isir il-hin.

—Fejn sejra binti? għidli, staqsiet Caterina.

—Sejra mmur sal-palazz tad-Duka, hemm Enzo jistennieni u niġu flimkien.

—Caterina li kienet taf Enzo x'ġuvni kien, qaltila:

—Mur iva binti — Alla jbierkek, iddumx kemm tista.

Gioconda telqet u Caterina qagħdet bilqegħda fuq it-taraġ bil-kuruna f'ida tghid xi haġa ta' l-orazzjoni.

Goiocnda' bdiet ghaddejja minn gol-foila ta' nies — bahrin, suldati, haddiema, nies bil-maskri (Dak iż-żmien kull min irid f'Vezezja kien joh-roġ meta joghġbu b'wiċċu mghotti b'maskra) biex tmur għall-palazz.

Billi kienet festa, dawk in-nies li kienu miġbura f'dik il-pjazza kienu qegħdin jistennew is-sinjal biex tibda t-tigrija tal-gondli. F'daqqa wahda tinstama' żarżira ta' tromba — kien is-sinjal — in-nies qattanija wahda kulhadd jigrì biex jilhaq post u jara dawn it-tigrijiet. Għaxar minuti wara l-pjazza bahh — in-nies kollha marru, baqa' biss raġel, ipogġi ma kolonna b'idejh wara, u bil-kitarra mdendla ma' għonqu — dana baqa' jhares lejn dik il-ghamja li ra baqgħet weheda fuq dak it-taraġ tal-knisja meta Gioconda telqet f'dik il-folla u gibdet għal nahha tal-palazz.

Meta daqqet dik it-tromba Enzo kien fil-bieb tal-palazz Dukali jistenna — baqa' bħal skantat ihares lejn dawk in-nies jiffullaw, meta warrab kulhadd qagħad ihares kollu hosbien u lemah wiċċ ta' ljun ta' rham b'halqu miftuħ — li bħalu kien hemm hafna f'Vezezja dak iż-żmien — u taht dan il-wiċċ ta' ljun qara dawn il-kelmiet:

KULL MIN JAGHMEL JEW IGHID
XI HAĠA KONTRA L-INKWIZIZZJONI
IKUN IKKASTIGAT KIF TIKKMANDA

L-LIĠT.

Meta Enzo qara' dawk il-kelmiet tkexkex u beda jahseb fuq il-kastig li dawk -imsejknin jieħdu jekk ikunu akkużati lill-kapijiet ta' l-inkwizizzjoni.

Malli dawwar wċċu Enzo jilmah lil Gioconda waslet hdejh — dana hadilha b'ida — hares lejha bil-hlewwa u qalila:

Kif kien domt?

—Hallini Enzo, minhabba f'dak l-inkrapattiv ta' Barnaba.....

—X'ghamillek?..... ghidli.....

—Ma nafx jien — kull darba li jarani ghaddejja jigi jissikkani, iwaqqafni, u jghidli hafna diskors kisah — jiena dak Barnaba xejn ma joghgobni — dawk ghajnejh ižebbgū donnu halliel — jiena jbezzghani.

Enzo qaghad jismaghha u ra tassew li Gioconda kienet qeghda tibza' ghaliex hass dawk l-idejn taghha jirtoghdū f'idejh u keshin silg—imbaghad qalila:

—Tibzax, tibzax Gioconda... Barnada ibleh... ma' dana kollu ghandek taf li jekk dana Barnaba jerga' jidbellah u jinsultak darb'ohra jiena nqeghdu tajjeb.

Gioconda tbissmet tidhak — ghamlet il-kuraġġ ghal kliem ta' Enzo — imbaghad telqula flimkien lejn il-pont biex jaraw huma wkoll it-tigrija.

Huma u sejrjn iżda raw in-nies ġejjin — kien spiċċa kollox.

Allura gibdu lejn il-Knisja ta' San Mark fejn kien hemm Caterina fuq it-taraġ tistenna. Meta qorbu iżda jilmhu lill-imsejkna Caterina mdawra b'hafna ġuvnotti — dina kienet tibki u tghajjat l-ajjut ghalex dawk il-qlub hżiena kienu mdawrin maghha jinsultawha u jsawtuha kkmmandati minn wiehed minnhom li semghuh ighid: Tugha ...oqtluha lil din il-mara hażina... din sahhara, din ghamlet seher fuq il-gondla ta' Tuane!... ghalhekk hadet l-ahhar — tugha — is-sahhara...

Dan id-disturbjatur ta' qalb hażina kien Barnaba.

Malli ra hekk Enzo demmu sar bħal vampi tan-nar — mar bis-salt donnu ljun fuq dawk il-guvin-tur li kienu ġa rabtu b'cima lil dik l-imsejkna u sejrin karkruha bħal animal.

—Assassini!... klieb!... għala dan? — X'gham-litilkom din l-imsejkna?

—Dik saħhara!... għajtu x'uhud minn dawk.

—Oqtluha, oqtluha..... qalu xi ohrajn.

—Miskin hu, min minnkom jersaq pass iehor, ja infami, għaliex immiddu — qal inkurlat Enzo — u mar qaghad quddiem l-imsejkna għamja biex jara li hadd ma jmissa.

Gioconda wkoll b'qalba maqsuma, tibki, marret għanqet lil dik l-imsejkna u tghajjat:

—Ommi jahasra! maħbuba ommi!.....

IV.

Meta dawk l-ingrati raw lġ Enzo hareġ ix-xabla u ken riżolut li jekk xi hadd jersaq lejħ joqtlu, kollha beżgħu u tbeġħdu Barnaba baqa' jħares irrabjat f'demmu, ma kellux anqas il-hila jersaq —għalhekk mar u kif kien hemm xi nies miġbura resak fuqhom u qalilhom.

—Tarawx dik il-għamja, dik mara ħażina, saħhara — jiena stess smajta titkellem ma' l-anni-mali bex tagħmel seher fuq id-dghajsa ta' Tuane u kif taraw intom dik id-dghajsa baqgħet lura— Mara bħal dik haqqa min jahraqa hajja—mara ħażina, saħhara — għall-mewt!..... għall-mewt l-infami!.....

In-nies li kien hemm miġbura habtu jagħtu widen għall-kliem ta' Barnaba u ġa kienu sejrin jergħu jagħtu s-salt għal fuq l-għamja biex joq-tluha.

Frattant issa Caterina ndukrata minn Enzo u

Gioconda kienet waslet quddiem il-palazz dukali —u fil-waqt li n-nies kienu jghajtu:

—Noqtluha! mela noqtluha lis-sahhara!..... iffaċċaw, neżlin mit-taraġ tal-palazz, wiehed Sinjur bil-mara tieghu—lebsin il-bellus u b'wiċċhom imghotti bil-maskra.

Malli iGioconda lemhet lil dawk it-tnejn min-nies, ghamlet il-kuraġġ u bdiet tghajjat:

—Grazzja, sinjur! grazzja!..... Caterina semghet tghajjat lil Gioconda minghajr ma taf il-min ghajtet hija wkoll kif kienet hekk indejqa, b'qalba maqsuma.

—Grazzja Sinjur! jaħasra, ikollok ħniena minni —dawn l-infami jridu joqtluni.....

Meta l-ħażin Barnaba lemaħ lil dawk iż-żewġ sinjuri thawwad u rrabja għaliex kien jaf li jekk dawna jaqbżu għal Caterina, huwa ma jkun jista' jaqbada taħt idejh u b'dan il-mod ikollu lil Gioconda minghajr hadd ma jinducraha biex jaraha batuta u jkun jista' aktar jinsultaha billi dina qatt ma tagħtu wiċċ ta' xbejba onesta li kienet.

Frattant meta dak is-sinjur lemaħ dawk in-nies u sama' dak l-ghajjat tagħhom u ta' Gioconda u ta' dik l-imsejkna, resaq fuqhom u qal:

—X'inhu li ġarà? għaliex dan l-ghajjat? ma tafux li ma tistghux tagħmlu dawn il-frattarijiet fil-bieb tal-palazz Dukali? — x'ghamlitikom din il-mara?...

Dawk kollha baxxew rashom u ma kellhomx il-hila jwieġbu.

—Ghiduli, qed nghidilkom, il-għaliex tridu toqtlu lil din l-imsejkna mara?

Għal kliem ta' dak is-sinjur x'uħud minn dawk qabżu qalu kollhom imbeżżgħin.

—Ghaliex din il-mara sahhara ghamlet seher fuq id-dghajsa ta Tuane u issa rridu naharquha.

—Le, jahasra, Sinjur — qabzet qalet bid-dmuh f'ghajnejha u tolfoq Gioconda — din ommi jahasra — ma ghamlitilhom xejn..... u bdiet tant tghannaq lil Caterina maghha.

Ghal dak il-biki ta' Gioconda is-sinjura resqet lejha.

—Sinjura jahasra jkollok hniena minn ommi miskina ghamja.

—Ghamja? staqsiet is-sinjura.

—Iva, jahasra! kompliet tghid Gioconda.

—Le, le qeghda tarana lkoll, qabzu qalu daww l-ingrati — flimkien ma' Barnaba — dik mara hazina! Is-sinjura izda ma taghtx widen ghal ghajjat ta' Barnaba u shabu, daret lejn is-sinjur u qaltu.

—Alvise nitolbok li jkollok hniena minn din l-imsejkna mara ghamja u li tidher ukoll li hija bla htija.

Barnaba baqa' jghajjat:

—Haqqa l-mewt! mara hazina!... ..

Alvise allura dar lejha u qallu:

—Barnaba, irridek tghidli x'ghamlet din il-mara, il-ghaliex tridu taharquha.

—Barnaba wiegeb imbazza' minn taht ilsien.

—Sinjur, din sahhaha — ma tistax taghmel gid.

—Le, le, sinjur jahasra temmnux, ghajtet Gioconda.

—Ingibuha quddiem l-imhallfin, naraw hijiex hatja—qal Alvise b'lehen ta' kmand li kien.

—Iva sewwa, sewwa, qalu Barnaba u l-ohrajn— l-imhallfin jaraw hix hatja jew le..... u Barnaba hares b'dahka insolenti lejn Gioconda bhalli kieku ried ighidilha—gibta fejn ridd, Gioconda izda ma harsetx lejha — xtehtet regghet ghar-

rkubtejha f'riglejn Alvise u bid-dmuh f'ghajnejha bdiet tghidlu.

—**Le sinjur**, nitolbok halli lil din l-imsejkna ghamja—din il-mahbba ommi—halliha tigi mieghi—emmini sinjur, din mara tajba ma ghamlet l-ebda hsara lil hadd — din il-ghajnuna tieghi—il-hena tieghi, ma ghandix hliefha fid-dinja. **Sinjur** ikollqk hniena minnha, nahliflek m'hix hatja—din nassa tal-ghedewwa tieghi.....

Ghal dak il-kliem ta' **Gioconda**, Alvise hass qalbu tinghafas — ikkonfonda u beda jhares ma' dwaru, bla ma jaf x'jaqbad jaghmel.

V.

Enzo f'dan il-hin kien mar bil-giri biex isejjah in-nies, il-bahrin, tal-bastiment tieghu—billi hu kien il-patron—biex dawna jghinuh u jmiddu jdejhom fuq dawk l-infami u jehelsu lill-imsejkna Caterina mill-mohqrija tagghom.

Gioconda kienet taf fejn mar u ghalfejn mar—ghalhekk malli lemhitu gej bin-nies mieghu lesti ghat-taqtigha, din marret bil-giri tilqghu, u qaltlu:

—**Enzo**, nitolbok tmiddux idejkom—ara dak is-Sinjur—Alvise—il-Gvernatur—dak sama' t-talb tieghi — jaghmel zgur xi haga ghall-mahbuba ommi — nitolbok hu ftit pacenzja sa ma naraw kif tispicca l-bicca.

Enzo qaghad bi kwietu, dik is-sinjura lemhitu u donna fehmet x'qaltlu **Gioconda**, allura resqet u qalet bil-mod f'widnejn zewga.

—Alvise, din il-mara m'hix htaja—ehlisa minn dawn in-nies ta' qalb iebsa.

Gioconda hasset qalba tintela bit-tama.

Barnaba li issa ra li Alvise ghoddu dar ghall-kliem ta' martu, raga' beda jghajjat:

—Ghall-mewt! Ghall-mewt is-sahhara! —
arawha bil-kuruna f'ida — mara mpustura.....

Enzo baqa' bil-paċenzja jistenna d-deċiżżjoni ta' Alvise: imbagħad dana għal dak id-dmuh ta' Gioconda u Caterina u għall-kliem ta' martu hass qalbu tinghafas u riżolut qal:

—Din il-mara m'hix hatja erhula tmur għall-affari tagħha—gwaj għal min imidd idu fuqha.....

Għal dak il-kliem Barnaba hass dwejjaq tal-mewt fuqu, Gioconda u Caterina iżda ferhanin ser ttiru, bid-dmuh ta' rikonoxxenza, xtehtu u għanqu rigiejn il-benefatturi tagħhom.

—Is-sema jharsek sinjura, qalet Caterina — kemm jiddispjaċini li jiena ma nistax nara il-wieċ hanin tiegħek biex qatt ma ninsik, nitolbok imma li tghidli ismek biex niftakar aktar sewwa fik fl-orazzjoni tiegħi.

—Lawra jisimni!—qalet is-sinjura.

—Lawra!..... qal f'qalbu Enzo—kollu ferhan.

—Ha, mela, sinjura Lawra, nitolbok taċċetta din il-kuruna li hija tant għażiża għandi — din il-kuruna tar-Rużarju tal-Madonna tkun għalik ta' hena, din iggiblek ir-risk u l-paċi — ma għandix haġ'ohra x'noffrilek — imma kun af li għad li r-rigal li tagħjtek huwa ċkejken iżda huwa għażiż bil-bosta.

Lawra rringrazzjat hafna lil Caterina tar-rigal li għamlitilha u talbitha li ma tinsihex fit-talb tagħha.

Alvise mbagħad meta ra li kulhadd tbiegħed— qal lil Lawra biex jibqghu sejr in flimkien lejn San Mark—selmu lil Gioconda u lil Caterina li baqghu jirringrazzjaw bid-dmuh f'għajnejhom u telqu.

Gioconda baqgħet tghannaq magħha ferhana lil Caterina u tiringrazzja lil Alla li harġet reb-

bieha — Enzo baqa' jhares kollu husbien lejn Lawra sejra ma' Alvise għall-knisja ta' San Mark.

—Enzo, qaltlu Gioconda—ifrah maghna, hrigna rebbieha fuq l-ghedewwa.

Gioconda flimkien ma' Enzo wasslu lil Caterina d-dar. Enzo allura halla bil-paċi lil dawk iz-żewġ nisa u telaq għall-affari tiegħu.

Barnaba li kien iddisprat billi ra li ma rnexxi-lux dak li kellu f'rasu, baqa' għassa miexi dejjem wara Enzo u l-ohrajn—beda tant igemgem wahdu kontra Alvise Baldoero, wiehed mill-kapijiet ta' l-Inkwizizzjoni għaliex qaghad għall-kliem ta' martu Lawra u heles lil Caterina.

Barnaba ried jeqred lil Caterina biex ikun jista' jiehu taht idejh lil Gioconda. Din ix-xbejba iżda qatt ma riedet taghti wiċċ lil dan ir-raġel hażin, għalhekk il-qilla ta' Barnaba aktar xghelet u halef li b'mod jew b'iehor għandu jivvendika ruhu u tghaddi ta' rasu.

Barnaba baqa' miexi dejjem wara Enzo jara x'sejjer jagħmel.

Enzo telaq għal nahha tal-palazz Dukali minn fejn kienu hargu Alvise u Lawra—waqaf hemm taht wahda mit-twieqi u qaghad kollu husbien kull tant ihares il-fuq donnu qiegħed jistenna xi haġa.

—Ma mortx żball b'rasi, qal wahdu Barnaba— kif hsibt jiena — halli f'idejja, halli nahdem jien —u mar għal fuq Enzo — kif kien dana aljenat qallu bil-mod:

—Enzo Grimaldo, Prinċep ta Santaflora, għidli x'inti qiegħed tagħmel hawn? x'inti tahseb? qallu b'daħka nsolenti Barnaba.

Enzo dawwar wiċċu u jsib lil Barnaba.

Billi kien jaf x'kien, milli qaltlu Gioconda—

Enzo haseb li dan gie fuqu biex jaghmillu xi hsara —u malajr medd idu għall-istallett, hares lejħ minn fuq s'isfel, qallu:

—Min int? ma nafekx.

—Jiena nafek imma, bħal ma tara sejjahtlek b'ismek.

—Jiena iżda m'inhix Prinċep, jisimni biss Enzo Giordan.

—Ha! Haj!—(dahak Barnaba f'wiċċu)—hallini minnek, qallu:

—Enzo Giordan tghid li jismek imma jiena naf b'kollox..... naf x'qiegħed tagħmel hawn—qiegħed biex tara lil Lawra Adorno minn Genova il-gharusa ta' Alvise Baldoero.

—Int għidli min int? staqsa kollu konfus Enzo.

—Jiena Barnaba—magħruf min-nies ta Venezia kollha—u inti tafni wkoll, issa b'dan l-inkwiet ma tistax forsi tiġi fiha min jiena—ngħidlek biss li inti thobb lil Lawra Adorno—kont imkeċċi minn Venezia — u rġajt ġejt hawn, tissogra l-mewt, basta targa' taraha.

—Jiena nhobb il-Gioconda!.....

—Inti tghid dana, u nemmnek li inti forsi thobb lil Gioconda biex tinsa lil Lawra — imma milli qiegħed nara inti u Lawra għadek thobba l-ghaliex minn xhin għaraftha bqajt dejjem tahseb fiha u issa ġejt hawn tstenniha — jiena wkoll nahseb li inti għandek f'rasek xi tir ta' xi haġa.

—Basta.....

—Intix tara, raġa' qal Barnaba, minn din il-kelma jiena qiegħed nara biċ-ċar li m'inhix sejjer żball b'raši.

—Iva, għandek żball Barnaba, wieġeb kollu konfus Enzo.

—Xejn tikkonfondi ghalhekk, Prinċep, qabeż qal Barnaba, jiena nghadrek — Lawra hija l-mara li tixraqlek — dina issa regghet ratek — u għada thobbok.

—U dana kf tafu inti? staqsa Enzo.

—Kollox naf tajjeb—naf aktar mill'istess Inkwiżitur Alviŕe, avvolja dana qieghed tant attent u b'għajnejh fuq il-gharusa tieghu—Lawra għada thobbok — għada dejjem taħseb fik u b'dana jiena naf wisq aktar milli jaf Alviŕe.

—Basta, Barnaba, sikket ilsienek.

—Xejn tibża' Prinċep, jiena qieghed nitkellem bil-mod, hadd m'hu jismaghna — u biex nurik kemm jien raġel inweghdek, jekk inti għandek pjaċir, li sa għada filgħaxija jkollok lil Lawra stess titkellem mieghek abbord ta' l-“Ecate” il-bastiment li tikkmanda inti.

—Enzo baqa' jħares skantat.

—Kif jista' jkun dan Barnaba? staqsa im-baġhad.

—Għalhekk xejn taħseb, kollox ikun sewwa.

—Imma int min int, biex tista' tagħmel dan?

—Jiena għadu tieghek—wieġeb Barnaba.

—Mela inti tobghodni?

—Iva, ma nahmlkx.

—U min int? għidli, raga' staqsa Enzo.

—Jiena li Spija tal-Konsill ta' l-Inkwiżituri..... Meta sama dan il-kliem Enzo tkexkex.

—Miskina Lawra! qal f'qalbu Enzo—dal-waqt tiġi maqtula minhabba fija — ftakar f'dik l-iskrizzjoni li kien ra taħt ir-ras ta' ljun..... ra li issa dak ir-raġel (Barnaba) jista' jittradih—jikxfu—Enzo għalhekk għamel ruhu mitluf.

Minnufih Enzo medd idu għax-xabla siliġa u ser jagħti s-salt għal Barnaba.

Ghala dan? staqsa Barnaba.

—Int sejjer tittradini qallu Enzo.

—Le, ibqa fuq kliemi — jiena kieku ridt ili li gibtek fil-ghali.

—Ghaliex mela dan ma ghamiltux? staqsa Enzo.

—Ghaliex inhobb lil Gioconda, wiegeb Barnaba — u billi dina tobghodni rrid nivvendika ruhi billi ngaghal lilek tinsigha u targa' thobb lil Laura li kont ghamilt tant ghaliha.

—Mishut!

—Iva, iva ghid li trid, qabes qal Barnaba — imma jiena zgur li inti tiehu pja'cir jekk targa' tara u tkellem lil Laura...

—Meta? staqsa Enzo.

—Ghada fil-ghaxija.

—Fejn?...

—Fuq il-bastiment tieghek stess...

—Tajjeb, nistenniha, qal Enzo.

—Kollox sewwa , qallu Barnaba — l-ispija, selimlu u halla lil Enzo ihewden wahdu.

VI.

L-aghda f'xi nofs inhar, Barnaba wara li kien lesta kollox mar ghand wiehed habib tieghu u qallu biex jiktiblu din l-ittra:

"Lil Kap ta' l-Inkwisizjoni.

Sinjur,

Kun af li l-lejla Laura sejra tahrab fuq bastiment ma' Enzo, il-Kaptan — li tant ihobbha u li hija tant thobb."

Hekk kif spi'cca l-ahhar kelma Barnaba, stemghet ghajta kbira.

—Dan x'inhu? staqsa mrieghed l-ispija.

—Xejn, xejn, Barnaba — qallu l-habib.

—Kif xejn? din donna ghajta ta' mara.

—Iva hekk jidhirli wkoll — imma xejn tahseb hawn m' hawn hadd.

—Kollox sewwa mela — iffirmajta l-ittra? — staqsa Barnaba.

—Iva, a aranġ sejjer inqeghda fil-halq tal-ljun. Allura Barnaba hareġ kollu ferhan — jiggerra mal-belt.

Xi sigħa wara li dik l-ittra giet inqeghda f'halq ljun — Gioconda dahlet id-dar tibki.

X'ghandek binti? staqsietta Katerina.

—Oh! Mahbuba ommi, kemm għandġ qalbi dejqa.

—Għala binti?

—Enzo...

—X'għara?... għalu xi haġa?...

—Enzo sejjer jittradini — qalet Gioconda b'qal-ba maqsuma.

—Kif? binti, qatt jista' jkun?

—Iva, ma, naf tajjeb — sejjer jahrab ma' Laura — ma dik li salvatlec haġtek.

—X'inti tghid binti? u kif qatt jista' jkun dana?... qalet Katerina kollha mibluġha.

Gioconda allura r-rakkuntat lil għamja x'kienet semgħet minn għand Barnaba — il-kliem ta' l-ittra.

—X'wahda din! għajtet Katerina.

—Xejn ma jimporta iżda — jiena l-lejla mmur ukoll fuq il-bastiment u naraw imbagħad x'għandu l-hila jagħmel Enzo.

Riedet kieku tipperswadigha li ma tagħmilx dana, Katerina, iżda Gioconda kienet riżoluta, u qamet malajr — meshet id-dmuh ta' għajnejgħa — qabdet stallet, hbietu fi hziema, u wara li għanqet magħha lil mahbuba omma, harget bil-għaġġla u telqet lejn ix-xatt — halliet lill-imsej-kna għamja tibki wehedha.

IT-TIENI TAQSIMA

FUQ IL-BASTIMENT.

I.

L'Ècate, il-bastiment ta' Enzo kien sorgut fil-port ta' Fusina — Meta, dalam, il-bahrin niżlu fix-xatt — xeghlu l-lampa tal-Madonna, li kien hemm f'niċċa, qalu xi haġa ta' l-orazjoni, u qabbd u l-pipa, qagħdu jithaddtu bi kwiethom u kull tant ikantaw xi haġa u jidhku.

Wara ftit semgħu bħal kant ta' xi hadd fuq il-bahar — qagħdu jissemgħu — il kant beda aktar joqrob lejhom — kien raġel ġej fuq ferilla tas-sajd.

—Oi?... x'hemm? staqsa l-istromu.

—Kollox sewwa habib, qalu dak tal-ferilla— ser nixhet il-ghažel hawn, nara naqbadx xi ftit hut.

U fil-waqt is-sajjed niżel — sellem lil dawk il-bahrin u xehet il-ghažel il-bahar.

—L-ahwa ma għandkomx xi pipa tabakk hux?
— qal is-sajjed.

—Isbah din — u tawh kemm kellu bżonn.

—Dak ir-raġel kollu ferhan beda ihokk idejhim f'fimkien u jidhak u jsaffar wakt li kien għadu l-ghažel fil-bahar.

Il-bahrin baqgħu jharsu lejhim skantati — ma setgħux jifhmu għala kien hekk ferhan dak ir-raġel.

—Ma hemmx ajhar milli wiehed ikun dejjem ferhan, qal imbagħad dak is-sajjed, l-ahwa issa nerfghu l-ghažel u nispera li naqbd u qabda kif imiss.

—Tajjeb, j'Alla taqbad.

—Kollox sewwa mela, raġa qal is-sajjed —
jiena l-hut u inthom l-imbit, eh? xi tghidu?

—Hekk naghmlu habib, qalulu daww.

—Sejjer mela niġbed il-ghażel — u xhin qal
hekk is-sajjed tala fuq il-ferilla u tafa l-barra.

Meta tbighed ftit mill-art, raġel ieħor li kien
hemm mistohbi fil-qieh tal-ferilla qam u staqsa:

—Kollox sewwa?

Ghejdlu kemm huma?

—Iva, mgħallem Barnaba, wieġeb is-sajjed —
kollox sewwa, huma daqs tmenin ruh — għand-
hom għaxar imqadef u żewġ azzarin; żgħar.

—Ftit... mela issa qies li tagħmel kollox bil-
għaqal — aqdef palata lejn il-bastiment.

—Iva mgħallem Barnaba.

—Barnaba tala malajr, ta daqqa ta' għajn u
ra li kien kollox sewwa. Dak il-hin Enzo kien
l-art jitkellem mal-bahrin tiegħu.

—Il-lejla nsieferu l-ahwa, qal Enzo.

—Bravu l-kaptan! wieġbu kollha ferhana l-
bahrin.

—Għandna rieh tajjeb — armaw isa, raġa qal
Enzo — mill-aktar fis narmaw kollox u nitilqu.

F'mument wieħed kulhadd kien f'postu — u
x-xogħol kollu lest.

Issa kulhadd imur jistrieħ, qal Enzo — halluni
waħdi bi kwieti — mas-sebh inqajjimkom u
nsalpaw.

Il-bahrin niżlu kollha jorqdu, Enzo baqa'
waħdu fuq il-pont iħares 'l hawn u 'l hinn jis-
tenna lil xi hadd.

Qagħad jahseb f'Laura — f'dak il-kiefer Alvise
li għaliex huwa kap tal-Inkwisizzjoni, u sinjur.
ried bil-fors li jieħu b'martu lil dik li huwa kien
tant iħobb u li minnha huwa wkoll kien mah-

bub ... mitt sena kellu Enzo li jara lil Laura go dirghajh, mehlusa mill-qilla ta' Alvise.

U Gioconda?...

Enzo xejn ma haseb aktar fiha, issa la raga ra lil Laura u kien qieghed lest biex ighannaqha gio dirghajh nesa ghal kollox lil Gioconda. Ma satax ikun li Gioconda tkun martu, Enzo kien il-Princep ta' Santafiora — ma kienx ghalhekk jixraqlu li jiehu lil dik ix-xbejba — Laura kienet tghodd ghalih — ghaliex hija wkoll kienet mnis-sla minn familja nobbli.

Fil-waqt li Enzo kien qieghed jahseb dana — sama bhal hsejjes ta' mqadef fil-ilma — beda jhares minn fejn kienu gejjin il-hsejjes — lemah ferilla, qalbu bdiet thabbat go sidru — naqsu n-nifs. Enzo kien fuq ix-xwiek...

Gejja! Gejja!... waslet fi-ahhar, qal wahdu, bil-mod, Enzo — u baqa' hemm bhal statwa...

Il-ferilla waslet mal-bastiment, Enzo f'dak id-dlam lemah mara...

Kollox sewwa! qal f'qalbu.

—Kaptan!... sama lehen isejjahlu!

—Hawn jien, qal Enzo, kollox bil-lest — u minnufih nizzel l-iskala.

—Arma!... haffef!... qal ir-ragel tal-ferilla.

U dik il-mara telghet l-iskala b'roghda tal-mewt.

—Hawn, zomm ma idi — qal Enzo x'hin medd drighu biex dik ikollha m'hix tpoġġi.

Dik il-mara qabdet ma' drighu u Enzo tellaha abbord bhal tarbija.

Oh Laura! Laura qalbi, qal bid-dmuh f'ghajnejh Enzo.

Dik il-mara ma kelliex il-hila twiegeb — il-biza li kellha kien bla tarf — bdiet izda z-zomm tant

tajjeb mieghu, b'sahha tant kbira li dak il-hin l-aqwa raġel ma kienx jista' jifridha minn Enzo.

—Enzo! Enzo qalbi... qalet imbaghad dik il-mara — malli hasset li setgħet tiċhellem.

—Ixxalaw!... qal dak ir-raġel li ġie bil-ferilla — u baqa' sejjer jaqdef lejn ix-xatt.

—Naħarbu ! qalet kollha mbeżżgħa Laura — naħarbu mill-aktar fis Enzo — isma' minni! nibża' wisq!...

Enzo beda jagħmlilha kuragg' lil Laura u jgħidilha li ma għandhiex tiddejjaq għaliex qegħda fis-sgur.

Ah! Enzo — qalet bi tnehida Laura, nibża' wisq minn dak ir-raġel li ġie jwassalni...

—Dak habib tagħna — qal Enzo.

—Ahjar nitilqu mill-aktar fis isma' minni reggħet qalet Laura.

—Dal waqt insalpaw.

Laura marret inxteħtet għarrkubtejha taħt il-pont u bdiet titlob l'Alla li jfiċċju jitolqu. Waqt li Laura kienet hekk miġbura titlob l'Alla tisma' lehen warajha.

—Waslet segħtek!...

Laura qabżet mill-art bil-qatgħa — tbikkmet ... dawret wiċċa, u tilmah bħal dell ta' bniedem quddiema.

—Mint int?... għejdli, staqsiet imwerwra Laura.

—Jiena rrid nithallas minnek!...

—Għala? reggħet staqsiet Laura.

—Għaliex jiena nhobb lill-Enzo!

—Oh! Sema!... għajtet Laura, u għattiet wiċċa baqgħet miexja lura.

Dak id-dell resaq ukoll lejn Laura u b'lehen bil-mod qal:

—Ili hafna nistennik mistohbija fil-pruwa ... kont naf li ghandek tiġi hawn biex taħrab miegħu... biex tehoduli, tehodli lil dak li jien nħobb ... hallejt il-palazz tiegħek — hallejt lil dak li kellu jkun żewġek... le, le jekk inti thobbu jiena nħobbu aktar minnek... naraw issa min jirbah jiena jew inti,

—Jiena nirbaħ!... ghajtet minnufih Laura.

—Issa naraw...

—Jiena habbejtu minn mindu kont tifla, regghet qalet Laura — jiena ghalih niehu l-mewt.

—Jiena mela noqtlok... qabżet qalet dik li kienet mistohbija... u marret bis-salt għal fuq Laura.

Laura tbikkmet... rat fidejha stallet... malajr refghet ghajnejha lejn is-Sema — ghamlet ruhha mitlufa...

Meta rat hekk l-oħra, qabżet qalet:

—Tarax Laura, inti qeghda tibza'... twerwirt ghalieħ rajt l-istallet... inti bla kuragg — jiena għandj kuragg aktar minnek.

—Oh! Kbir Alla! ghajtet Lawra bid-dmuh f'ghajnejha.

—Xejn tibza' qalet l-oħra — jiena m'inhiex sejra noqtlok... mhux jiena le, sejra nithallas minnek — hadt iehor lest biex jithallas minnek.

—Min hu qatt?...

—Dik li kienet b'wiċċa mghotti dahhlet l-istallet qabdet lil Laura min ida u qaltilha:

—Ara hemm, intix tilmah dik id-dghajsa ġejja lejna?...

—Iva... qalet b'roghda kbira Laura.

—Emmek ġej Alvise, dak li inti hrabt minnu...

—Oh Sama! ghajtet Laura — tradiment!... fil-pront harġet il-kuruna li kienet tagħtha Kate-rina il-għamja, u bdiet tant titlob lil Madonna

li teħlisha u tikkonsolaha f'dawk id-dwejjaq li kienet.

Meta l-ohra rat il-kuruna, hasset qalbha tinghafas — ghamlet kuraġġ lil Laura u qaltilha li hija salva...

—Kif? Ghidli? staqsiet Laura.

—Xejn tiehu hsieb, halli f'idejja... Minnufih sejhet lil bahrin tal-ferilla li kienet giet biha hi — nehhiet il-maskra minn wiċċa, tagħtha lil Laura.

—Ha, qaltilha, għatti wiċċek u aqbes f'din il-ferilla — għedilhom iwassluk.

—Ghejdli min int, qalet Laura ferhana x'hin rat li b'dan il-mod sejra tkun salva.

—Jiena Gioconda!

Fil-waqt il-bahrin telqu b'Laura lejn ix-xatt.

Gioconda baqgħet wieqfa fuq il-pruwa — meta rat id-dghajsa fejn kienet Laura waslet fix-xatt — refgħet ghajnejha lejn is-Sema u qalet:

—Niżżihajr l'Alla! Salvā!...

Minnufih thoss minn jaqbadha minn ida u jghid:

—Laura!... Laura!...

Din dawret wiċċa u ssib raġel.

—Jiena Gioconda, Laura telket!...

—Kif? inti Giocondo?...

—Iva — ma kontx taħsex hux Enzo li inti ser issibni hawn...

—Inti Gioconda?...

—Għaliex qiegħed tistgħageb? — iva jiena Gioconda — dik li inti ridt tittradixxi — u tibdilni ma' mara li ma kienitx thobbok.

—Min? Laura?...

—Iva, Laura... il-biża' tagħha huwa akbar mill-imhabba li inti hsibt li kienet thobbok... hallietek, telqet, harbet minn fuq dan il-basti-

ment, ghaliex semgħet li kien ġej ghaliha Alvise ... u jiena bil-kuraġġ kollu ninsab hawn hdejk — hienja, ghaliex inhobbok... Hawn Gioconda infexxet tibki, Enzo iżda ma tagħx widen — Minn kull ma kienet qaltlu Gioconda sama' biss il-kelmiet li Laura kienet harbet mil-bastiment u billi kien ra lil Alvise ġej, baża' li Laura tinqabad, għalhekk ried isalvaha — minnufluh rhiela b'girma biex jaqbes il-baħar. Gioconda zammitu.

—X'ser tagħmel? qaltlu.

—Irrid insalva lil dik li inti tobghod.

—Enzo!... x'inti tghid?

—Iva — jiena fimta l-bieċa, issa la rajt lilek fuq dan il-bastiment. Hallini mmur insalva lil Laura.

—Laura salva — tahseb xejn!

—Oh! Sema! qal Enzo kollu imdejjaq.

—Kont it-tradut — qalet Gioconda.

—Barnaba?...

—Iva, wiegħbet Gioconda.

—Infami!... qal Enzo.

—Issa ma hemmx rimedju — arma malajr il-qaluh u nitilqu.

—Le — dan qatt ma jkun.

—Fil-waqt jinstama tir ta' kanun. Il-bahrin kollha qamu u marru bil-giri fuq il-gverta.

Lemhu xi dgħajjes ġejjin għal fuqhom.

—Ahna mitlufin! imblukkati! ... ghajtu l-bahrin.

Kulhadd imbażza', bosta minnhom riedu jaq-bzu l-baħar.

—Insalvaw! Insalvaw; bdew jghajtu.

—Kuraġġ! qal il-kaptan — nibqgħu sa l-ahhar, fil-waqt sewwa qabat habel biż-żift, xegħlu, u beda jagħti n-nar il-bastiment.

—Oh Laura tieghi! instama jghid Enzo x'hin il-bastiment kien qiegheed jivvampja.

Gioconda baqghet fuq il-bastiment ferhana li sejra tmut ma' Enzo, izda imbaghad lemhet lil mahbub taghha jinxtehet il-bahar, din fehmet li Enzo kien sejjer jilhaq u jsalva lil Laura; malajr sejhet il-bahrin, qabzet go ferilia u qartil-hom biex jaqdfu shih lejn l-art.

IT-TIELET TAQSIMA.

SFIN TA' SWIED IL-QALB

I.

Ghad li Alvisse Baldoero meta lahaq ghal fuq l'Ècate biex jaqbad lil Laura l-bastiment kien huggiega wahda, dana kien jaf b'kollox u b'kull ma kien sar, il ghalix Barnaba kien qiegheed ghassa ta' kollox.

Laura kienet waslet id-dar ta' l-Inkwizitur qaw-wija u shiha, izda imregghda bil-biza'.

Baldoero fettixha kullimkien max-xatt — u li sabha kien rizolut li jinfidha bl-istallet — ma kienx jaf li kienet id-dar.

L-aghda fil-ghodu meta sama li kienet ingabret fil-palazz, Baldoero ried li jithallas minnha kif kellu f'raqu.

Ordna ghal dik il-lejla ballu kif jixraq fil-palazz: f'dan il-ballu stieden il-kbarat u n-nobbli kollha ta' Venezja. Lil Laura ma kien uriha xejn li huwa jaf b'kull ma kienet ghamlet hawn il-lejl: ghalhekk huwa gaghali li tilbes mill-iskah lbies li kellha: meta kienet lesta nar wiehed mis-servi ta' Alvisse biex ighidilha li Baldoero irid ikejjimha fil-kamra tieghu.

Lawra li kienet ghadha ma haditx ir-ruh mil-qatgha ta' fil-ghaxija, meta semghet l-ordni ta'

Alvise tbikkmet; bdiet tant tirtghod u tibza' ghalie x kienet taf x'kien gej ghaliha.

—Ghejdlu li jiena dal-waqt nigi, qalet Laura.

Is-serv mar gharraf lil Alvise, Alvise kellu mitt sena sa jara quddiemu lil Laura biex jivvendika ruħu minnha.

Wara ftit Laura kienet fil-kamra ta' Alvise.

Mallj dana raha — qalilha biex toqghod bil-qeghda fuq pultruna li kien hemm.

Laura safra safra bil-biża' stenniet li Alvise juriha l-qilla tieghu.

Dana iżda qalilha:

—Laura, kemm qieghed narak sbejha f'ghajnejja l-lejla.

Dak il-kliem ta' Alvise — bil-mod li qalu — kien ghal Laura daqqiet ta' stalletti — u billi dina kienet taf Alvise x'inhu — qattlu.

—Inti ghalhekk ridtni? ghejdlu x'inhu li trid tghidli.

—Inti ismaghni, kompla jghid Baldoero.

—Oh, Alvise!... qalet Laura.

—Laura, jiena billi qieghed narak hekk sfajra u nkwieta ma ridtx kieku nghidlek....

—Alvise! regghet qalet Laura.

—Isma' Laura, milli nara inti ghandek x'inkwiet: ghandek xi sigriet li qieghed igaghlek isofri... ghandek xi htija... Kuragg, x'inhu li qieghed jinkwietak? donnok mara hatja quddiem x'imhalef.

—Alvise, wiegbet Laura bid-dmuh f'ghajnejha, m'inhix nifmek...

—Nifmek jiena Laura, kompla jghid Alvise b'lehen ta' wiehed inkurlat. Jiena naf bit-tort kollu li kellek il-hila taghmilli l-bierah: inti ridt tahrab fuq bastiment ma' Enzo: jiena naf b'kollox: inti ma kontx fidila u ghedtli b'dana kollu: jiena ghal-

hekk irrid nivvendika ruhi minnek: it-tort li ghamilti huwa kbir bil-bosta: u ghalhekk mela kbir ukoll jkun il-kastig tieghek. Inti thobb bniedem iehor!...

—Jiena!... ghajtet Laura.

—Iva inti, il-bierah ridt tahrab mieghu, u ma rnexxilekx, issa imma seghtek waslet, lesti ruhek biex tmut...

Ghal dan il-kliem Laura, tibki u tolfoq, xtehtet f'riglejn l-inkurlat Alvise.

Ghalxejn kull ma taghmel Laura, jahtieg li tmut... lesti ruhek.

—O Sema!...

—Xejn ma jiswa issa Laura, inti ghal mewt...

U Alvise qabadha minn dirghajha qajjimha mill-art u

—Imxi mieghi, qalilha.

—Fejn ser tehodni, Sinjur?

—Fejn ghandek tispicca hajtek, kienet it-twegiba — u wassalha f'kamra, fetah il-bieb u ghalakha emm gew.

—Hejji ruhek biex tqerr, qal Alvise — ffit sighet ohra baqghalek hajja...

Fil-kamra li fiha Baldoero xehet il-Laura kien hemm jixghel hafna xama ma' dwar katafalk.

Fuq dan kien hemm tebut imghotti b'kutra sewda b'salib abjad f'nofsha; f'rokna kien hemm ginokkjatur b'salib, ktieb, u ras ta' mewt fuqu; fuq il-ginokkjatur patri kapucchin ghar-rkubtejh ighid bil-mod xi haga ta' l-orazioni. Is-swied il-qalb li kien hemm f'dik il-kamra kien tassew mill-aktar.

X'hin Laura rat dak it-tebut keshet bhas-silg: hasset il-mewt fuq wiicca: kienet taf li ma hemmx hniena aktar ghalha.

—Hawn Laura, qal Alvise, din hija s-sodda tal-mewt ghalik.

—O Kbir Alla! ghajtet Laura.

—Lestj ruhek... raġa qal Alvise.

Fil-waqt instama' hafna kant ta' ferh, daqq, u ghana fis-swali tal-palazz — Daun kattru aktar il-pwieni ta' Laura.

—Ghaliex qeghda titbażża' mil-mewt Laura? staqsa Alvise. Ghaliex ma tersaqx ferhana u malajr ghas-sentenza bhal ma tlaqt malajr u ferhana biex tahrab ma' Enzo?

Ghal dan xejn ma tniffset Laura, baxxiet rasha u baqghet tolfoq.

—Spicča kollox ghalik issa, qal Alvise. Hawn ara, dan il-flixxkun ixorbu quddiemi, dana velenu li joqtlok żgur qabel sığha; ixorbu, irrid narak, meta tixorbu ahseb f'ruhek jiena nhallik—

—Haun, hu l-flixxkun, ixrob, qabel ma jispičča dan il-kant int tkun mejta...

—Laura b'roghda kbira qabdet il-flixxkun, refghet ghajnejha mbikkija lejn is-Sema u xorhot...

—Kollox sewwa, qal Alvise, u qabad il-bieb u hareġ.

Laura baqghet wehedha fil-kamra ma' dak il-patri.

—Ghamel kuraġġ! qalilha daka.

—Laura xtehtet gharrkubtejha, ghanqet il-Kruċifiss maghha, raddet i s-salib u bdiet biex tqerr.

—O Sena hanin! waslet issa is-sığha tiegħi qalet Laura.

—Mhux ghal issa, wegibha dak il-patri.

—Kif?...

—Fil-hin sewwa l-patri nizzel il-kapuċċ.

—Gioconda!... qabżet qalet l-oħra.

—Jiena sejra mmut! komplet tgħid Laura: u

inti issa wasalt fejn ridt: ivvendikajt ruġek sa fl-ahhar!

—Le — Laura taħsibx dan, jiena ma rridekx tmut, u ġejt hawn biex insalvak.

—Kif! staqsiet imghaġġba Laura.

—M-velenu li lestielek Baldoero bdiltulek ma' xorb iehor: dak mhux velenu li xrobt: il flixxun kien fih ilma li ghandu jistordik u irakkdek: u n-nies jaħsbuk mejta: inti iżda ma jiġrilek xejn: u jiena mbagħhad nehilsek minn kollox.

—Inti?... qalet Laura.

—Iva, Laura jiena: int taħseb li qegħda nidhaq bik, le, le, ikun kif għeddtlek: irringrazzja lil dik l-msejtna għamja li int hlist minn taħt idejn dawk il-kiefra. Dik iva kienet li talbet l'Alla għalik; dik kienet li talbitni biex insalvak l-lejl ta' qabel il-bieraħ. Kienet il-kuruna tar-Rużarju li tagħtek il-għamja li salvatek mill-istallet tiegħi meta iltqajt miegħi bla ħsieb... iżda issa hallina minn dan... naraw x'nagħmlu għaliex dal waqt jarga' jiġi Alvise u rrid li l-bieċa tirnexxi sewwa.

—Laura ifda fija: oqghod fuq kliemi: jiena nsalvak, kieku ridt hajtek kienet f'idejha.

Dak il-kliem ta' Gioconda nissel tama u kuraġġ fil-qalb ta' Laura.

—Kuraġġ, qalet Giokonda — Laura itla, idhol fit-tebut u oqghod bi kwietek: dal waqt tistordi: halli f'idejja, kollox ikun sewwa: u għenitha titla fuq il-katafalk u tidhol fit-tebut.

Gioconda rranġjat kollox floku malajr, u marret għarkubtejha, liebsa ta' patri, fuq il-ġinok-kjatur, titlob.

Il-kant ta' barra siket, infetaħ il-bieb tal-kamra, u daħal Alvise. Dana ta' daqqa ta' għajn fil-kamra, haħes l-ewwel lejn il-patri, imbagħhad lejn it-tebut fejn kien hemm stenduta Laura.

—Patri itlob ghar-ruhha!... qal Alvise, u raġa hareġ.

Is-sala tal-ballu kienet intliet bin-nisa u rġiel, nobbli u kbarat ta' Venezja, kollha lebsin mill-isbah, lesti ghas-sfin.

Il-mużika dbiet u Baldoero b'wiċċu dahkani beda idur mal-mistednin u jaghmlilhom kull xorta ta' kumplimenti.

Hekk kif spiċċa mill-ewwel żifna, jaraw diehel raġel fis-sala b'mara ghamja m'arċra wrajh u tibki. Dan kien Barnaba li gieb l-imsejkna Kate-rina.

In-nies li kien hemm kulhadd hass qalbu tinghafas meta raw lil dak il-kiefer jittratta b'dik il-hruxija lil dik l-imsejkna ghamja, u d-dispja-ċihom bil-bosta li waqt li kienu mistednin biex jiddevertu u jisfnu, kellhom jaraw dik il-moħ-qrija fuq mara msejkna.

Hekk kif Baldoero lemah li dak l-ispija jkarkar lil dik l-ghamja mar bil-giri fuqu u qallu:

—Xi trid? ghejdli.

—Sinjur, qabes qal dak il kiefer, jiena qbadt lil din il-mara taghmel is-sharijiet wara l-bieb ta'-kamra li lejha taghjt ordni li ma jersaq hadd.

—Le, le Sinjur, qabzet qalet bid-dmuh f'ghajnejha l-ghamja, jiena kont biss qeghda nitlob ghal min kien qieghed imut.....

—Titlob ghal min qieghed imut!... qalu kollha mistaghbin hafna mil-mistednin li kienu jisim-ghu...

Fil-hin sewwa nstemghu id-dogq kampiena — kien sinjal ta' mewt...

Il-mistednin kollha keshu bhas-silġ u waqa fuqhom l-aktar swied l-qalb kbir.

—Baldoero, staqsieh wiehed minn dawk il mis-

tednin li kellu wiċċu mgħotti bil-mascra, ghej-
dilna min miet fil-palazz tiegħek?

Baldoero għamel ta' bir-ruhu li ma samax.
Barnaba iżda li kien hdejn dak ir-raġel tal-mascra
f'wiċċu, qallu bil-mod:

Laura.

—Laura?... staqsa b'għajta kbira dak ir-raġel.

—Iva, Laura, qabes qal Baldoero, issa x'jim-
purtak?

—X'jimpurtani?... qal dak—waqt li malajr
gibed il-maskra minn fuq wiċċu.

Ara jimpurtanix, ja kiefer, għaraftni? Jiena
Enzo Grimaldo, Prinċep ta' Santaflora li int keċ-
ċejt u itturrufnajt minn din il-belt: inti hadtli
kollox u issa saħansitra qtiltli lil Laura!...

Fil-waqt Enzo ta s-salt għall-Alvise biex joqtlu.
Malajr dawk is-sinjuri daħlu bejniethom u ferqu-
hom.

—Barnaba?

—Sinjur.

—Inhalli f'idejk, ahseb int għal dan ir-raġel
li qabad fija.

Fil-waqt jinfetħ il-bieb tal-kamra u toħroġ
Gioconda li kienet qiegħda tisma' kollox, xeħtet
malajr minn fuqha ċ-ċioqqa li kellha, u marret
ma' ġemb Barnaba, qaltli bil-mod:

—Barnaba, għaraftni? — jekk int is-salva lil
Enzo jiena nkun tiegħek.

Baldoero issa kien f'nofs is-sala mdawwar bil-
mistednin. Konfużjonij kbira... allura talabhom
imorru miegħu.

—Dawk marru. Baldoero fetħ il-kamra tal-
katafalk u

—Araw qalilhom kif jaf iħallas Baldoero lil
dawk li jittraduħ...

Dawk baqgħu miblughin meta raw lil Laura

b'dik il-lipsa bajda stenduta fit-tebut bejn erba' xemghat.

Barnaba f'dik il-konfużjoni skarta lil ghamja mill-palazz u qabbadha l-bieb ta' barra.

Giokonda ma dehritx.

IR-RABA' TAQSIMA.

Il-funeral ta' Laura kien sabieh tassew — meta sp'êca kollox Baldoero mar mal-hbieb tiegħu u Gioconda baqghet minghajr ma kienet maghrufa fil-palazz sa l-aghda.

Fi-ghaxija ġew iż-żewġ bahrin li kienet mif-tehma magħhom kif ghandhom iġibu lil Laura. Hekk kif daħlu dawn it-tnejn imghobbija, Gioconda qaltihom:

—Rakom xi hadd?

—Le, wieġbu dawk.

—Tajjeb mela — qieghdu it-taghbija hemm-hekk fuq is-sodda f'dik il-kamra, hemm ġew.

Il-bahrin ghamlu li qaltihom Gioconda.

Din imbagħad tathom il-flus li kienet wegħdit-hom talli kellhom il-hila jmorru u jieħdu mil-qabar lil Laura wara xi sigħa li kienu qegħduha u ġebuha f'dik il-kamra minn għalihom mejta kif kien ukoll kulhadd jahseb.

Il-bahrin irringrazzjawha u huma u sejr in Gioconda regħhet qaltihom:

—Qabel ma toħorġu nitlobkom tagħmluli pjaċir iehor.

—Għedilna, qabzu qalu dawk.

—Irridkom taraw fejn hi dik l-ghamja li Barnaba ġieb fil-palazz meta kien hemm il-ballu.

—Tieħux hsieb, naghmlu hilitna u nsibuha.

—Inkun nafulkom.

—Fejn trid ingibugha jekk insibuha, staqsew dawk.

—Ejjew sibuni Canareggio, inkun nistennikom hemm: jien min hawn dal-waqt nillarga ghal kollox.

—Tajjed wisq, qalu l-bahrin, u hargu.

Hekk kif hargu dawk it-tnejn min-nies Gioconda xtehtet fuq siggu kollha husbiena.

—X'inhi d-dinja ghalija issa! bdiet tghid wehedha Gioconda. Enzo ma jhobbnix, il-għamja ma nafx x'sar minna ... Le, le, ma jistax ikun li hemm aktar hena u tgawdija ghalija.

Imma x'qeghda nghid? — Jiena baqgħali tama li għad inkun għal ftit hienja — Issa Barnaba dak il-kbir infami sejjer jehlisi lil Enzo mil-qilla ta' Baldoero. Enzo jiġi hawn... Laura dal waqt tqum u tiġi fis-sensi tagħha... u jien allura narahom henjin flimkien — u b'dan il-mod Enzo jara kemm hi kbira l-imhabba tiegħi għaliex — jara li kont jien li salvajtli lil Laura, lil dik li għaliha halla lili — lil Laura, iva, li kienet hi li beghdet lill-Enzo minni, li berdet l-imhabba — nitma li dal-waqt nara hawn lil Enzo — Laura dal-waqt tqum...

Fil-waqt li Gioconda kienet qeghda tahseb hekk, marret tissamma fejn kienet Laura biex tara gamitx.

—Hemda biss...

—Għada riegda, x'wahda din! qalet Gioconda ... ma naghmlux li mietet tassew!... issa jekk qatt hu hekk u jiġi Enzo x'naghmel jiena?... kif nista' narah hieni?...

Dan il-hsieb kompli aktar sewwed il-qalb ta' Gioconda u bdiet tippassigga mal-kamra, iggebbet xuxitha, titnighed bhal wahda mignuna, tis-tenna dejjem li Laura tqum il għaliex issa kien

ghadda żmien biżżejjed biex ighaddi l-effett ta' x-xorb li kienet hadet.

Waqt li kienet attenta thares lejn Laura tisten-niha tiččaqlaq u tqum, semghet bhal hsejjes ta' mixi gejjin joqorbu lejn il-kamra fejn kienet.

—X'wahda din! qalet Gioconda, żgur gej Enzo — u Laura ghada stenduta.

Il-hsejjes tal-mixi waqfu — min kien waqaf wara l-bieb... Gioconda ma marritx żball b'rasha, fethet il-bieb u ssib tassew lill-Enzo.

Malli ratu quddiema, Gioconda ghajtet ghajta u marret biex tinxtehet go dirghajh.

Enzo iżda b'wičč ta' wiehed qalbu sewda u inkurlat żamm lil Gioconda u qalilha:

—Ghejdlj issa xi trid, hawn jien gejt mehlus minn taht idejn Baldoero ghaliex tlabt inti — ghejdlj issa xi trid?

—Irriid narak hieni, wieġbet minnufih Gioconda — irriid naghtik lil dik li ghandek marbutu ma qalbek.

Enzo, li qatt ma kien jobsor x'kellha l-hila taghmel Gioconda, haseb li din din qeghda tghejdlu hekk biex issabbru ghalhekk huwa b'lehen ta' wiehed aktarx inkurlat qal:

—Ghaliex tghejdlj dan?... ghaliex issemmlj lil dik li kelli u ghandi marbuta ma' qalbi?... Lili tghid dan?...

—Iva... wieġbet Gioconda.

—Kif jista jkun, ma tarax li kollox spičča ghalija?

—Le — ghandek żball.

—Ma tafx, raġa' qal Enzo, li jiena issa ma ghandix il-ghaliex nibqa' fuq wičč l-art, issa mietet Laura, spičča ghalija l-hena... ma hemmx aktar pači ghal qalb tiegħi?

U qabad biex johroġ.

—Oddio! qal Enzo.

—Fejn sejjer?...

—Tistaqsini...

Ghal dik il-kelma Gioconda marret bil-girja ghal fuq Enzo bdiet tant tghanqu u tigbdu u titolbu biex ma jitlaqx.

—Ogghod ftit iehor Enzo — ismaghni — nitolbok.

—Le, ghal xejn, qal Enzo, u b'salt ried jehles minn idejn Gioconda li kienet imqabba mieghu.

—Mela trid tmut ghal Laura? staqsiet Gioconda.

—Iva — hekk hu.

—Fhimtek jiena.

—Iva rrid immur immut fuq il-qabar tal-mahbuba Laura tieghi.

Ghal dak il-kliem ta' Enzo, Gioconda rhietu u marret hi stess tiftahlu l-bieb biex johrog.

—Mur, qaltlu:

—Xinhu? staqsa mitluf minnu nnifsu Enzo.

—Mur, ghetlek, u mut fuq il-qabar ta' Laura.

Fil-waqt Gioconda faqqghet dahka kbira f'wiċċ Enzo.

—X'inti thares staqsietu, mur mut fuq il-qabar ta' Laura — kun af imma li l-qabar hu fierah.

—Fierah?

—Iva...

—U dan kif?...

—Ghaliex jiena sraqtlek lil Laura.

—Kif! — ghajjat Enzo — kellek il-hila tasal sa hawn? u medd idu għall-istallett, waqt li bl-ohra zamm lil Gioconda minn ida u lest biex imiddha mejta fl-art.

—Infami! raġa ghajjat Enzo.

Fil-waqt jinfetaħ il-bieb tal-kamra ta' ma gemb dik li kienu Enzo u Gioconda u tiffaccia Laura...

Malli Enzo lemah lil Laura kesah — ghajjat ghajta ta' biża' — reha lil Gioconda u l-istallet li kellu f'idejh u baqa' bhal skantat ihares, ghaliex haseb li qieghed johlom...

Hekk kif Laura lemhet lil Enzo ghajtat:

—Enzo!... Enzo!... mahbub tieghi...

—X'jiena nisma'? qal Enzo.

—Jiena, jiena, Laura!...

—Jista' jkun?...

—Iva, Enzo jiena salva! mehlusa wkoll minn taht idejn il-kiefer Baldoero! jecch ghadek thob-bni!... inti ghadek f'qalbi!... inkunu henjin!...

Enzo ma satax jemmen li dak il-kliem kien hie-reg minn fomm Laura.

Gioconda hasset qalbha riedet tinqasam — ma felhitx aktar — xtehtet bil-qeghda fuq siggu u ghattiet wiċċa, xtieqet li dak il-hin kienet midfuna biex la tara u l-anqas tisma', u ma ssofrix dawk il-pwienj kollha ta' dik il-laqgha bejn Enzo u Laura li hija stess kienet ghamlet kemm setghet biex tara tirnexxi.

X'hin Laura rat il-Gioconda mixhuta fuq is-siggu — billi kienet taf il-hajja taghha minnha — marret ghal fuqha u qaltihha hemm quddiem Enzo.

—X'ghandek, mahbuba fidila tieghi?

Imbaghad daret lejn Enzo u qalet:

—Enzo — din kienet li ghamlet tant ghalija biex salvatni. Jiena kieku mejta u midfuna — Baldoero u kulhadd jahseb li jiena midfuna — Din iva miskinha ghamlet tant biex salvatni!... u Laura xtehtet tghannaq lil Gioconda bi dmuħ ta' ferħ u rikonoxxenza.

Enzo ma satax isofri aktar meta ra li Gioconda stess kienet li salvat lil Laura! Gioconda li kienet ghamlet dac is-sagrificju tant kbir biex tarah

kuntent ghaliex tassew kienet thobbu, beda tant jibki...

Gioconda tibki wkoll, iżda bil-ferh — imbagh-ad billi ma reditx titef żmien aktar billi mument wiehed kien biżżejjed biex tinker il-bieċa kollha, ghamlet kuragg, harġet bil-giri u sabet lil bahrin fidili taghha qaltihom biex ilestu kollox kif kienet gaghlihom, reġghet marret ghand Enzo u Laura u qaltihom:

L-ahwa mahbubin tieghi, isa, fittxju haffu — kollox ghandkom lest biex taħarbu u tmorru tghejxu t-tnejn flimkien henjin f'art bogħod minn hawn.

—Oh Gioconda! Gioconda!... qalu Enzo u Laura.

—Hallikom minni issa — dal waqt taraw il-bahrin fidili tieghi gejjin biex javżawkom li kollox lest ghat-tluq: qisu li titilqu bil-għaqal u bil kwiet kollu. Meta taslu x-xatt issibu dgħajsa tistennikom — minn hawn twassalkom sax-xatt l-iehor — meta tinzlu ssibu lesti ż-żwiemel — u titilku għall-Aquileja — minn hemm imbaghad għall-art ta' Illirja fejn tkunu liberi u meħlusin mil-killta ta' l-infami Baldoero.

Waqt li Gioconda kienet qeghda hekk titkellem jinfetaħ il-bieb u jitfaċċjaw żewġ bahrin.

—Id-dgħajsa lesta — qal wiehed minn dawna.

—Kollox sewwa mela, wieġbet Gioconda, dal-waqt niġu ahna.

Lestew kollox malajr u rhewla bil-baxx lejn ix-xatt.

Gioconda marret ukoll magħhom.

X'hin qorbu biex jinfirdu, ghajnejn Enzo u Laura intlew bid-dmuh, daru lejn Gioconda qalulha:

—Ahna sejrjn ninfirdu minnek — iżda qatt temmen li ninsewk.

Laura kompliet tghid:

—Gioconda maħbuba tieghi, ma ninsa qatt le x'ghamilt għaliġa.

—Gioconda wiegbet:

—Morru, morru u jghejxu flimkien it-tnejn henjin u qalb waħda kif irid Alla.

Enzo u Laura għanqu magħhom lil Gioconda u biesu lil xulxin u kollha ferhanin telghu fid-dghajsa li kienet lest tistennihom.

—Is-Sema ihalsek u jxerred il-hena tieghu fuqek għajtu Enzo u Laura xhin id-dghajsa bdiet titbighed mix-xatt.

—Alla jhennikom u jberikkom għal dejjem għajtet Gioconda mill-art.

Wara ftit — billi kien id-dlam — id-dghajsa b'Enzo u Laura għabet minn għajnejn Gioconda u dina b'qalbha miksura xtehtet tibki fuq il-blat.

Wara xi nofs sigħa qamet u marret lejn id-dar tagħha.

X'hin l-imsejkna Gioconda sabet ruhha welle-da, hasset qalba riedet tingasam, u ddejqet tant li qabdet il-flixxun tal-velenu li Baldoero kien lesta għal Laura, li kienet bidlet hija, u sejra biex tixorbu.

—Imma le, qalet, nibqa' hajja biex nara almenu nistax insib l-imsejkna għamja maħbuba tiegħi u nibqa nghejx magħha... miskina! min jaf x'sar minna? Ah! li kont narga nista' jkolli x-xorti li nghannaqha gio dirghajja!... u biex tkeċċi l-hsieb ikreh li kellha quddiem għajnejha li tavvelna ruhha, xtehtet malajr quddiem ix-xbiha tal-Madonna Immakulata u bdiet titlobha bħala Omm tal-imniktin, biex tikkonsolaha u tagħtiha il-grazzja li targa ssib ix-xwejha għamja.

Kif kienet mixħuta titlob quddiem il-Madonna tisma' il-bieb tal-kamra jinfetah.

Gioconda dawret wiċċa u tilmaħ diehel lil Barnaba.

—O Sema! ghajtet l-imsejkna.

Gioconda kienet insiet il-patt li kellha ma dak l-infami...

—Xi trid minn hawn Barnaba? staqsiet Gioconda.

—Rajt hux kif kont raġel u żammejt kelmti? qal Barnaba bid-dahka f'fommu. Hux kollox kif ridt int?

—Iva, iżda...

—Issa xejn kliem, inti tkun tieghi, dan il-patt ta' bejnietna.

Gioconda, li dak il-hin kienet qeghda tara quddiemha l-akbar ghadu li sata jkollha, ghamlet ta' bir-ruhha li hadet pjaċir billi ghamel u żamm kelmtu. Kif tehles minnu iżda? li tkun tieghu ma setgħet qatt iġġerrah il-ħsieb biss.

—Iva, qattlu Barnaba, niftakar fil-patt tagħna: inti żammejt kelmtek: hallini mela mmur u niżżejjen sewwa, nirranġa ftit ruhi—stennieni ftit biex imbagħad inlestu halli intejġu.

—Sewwa wisq, qal Barnaba, inti taf biżżejjed, Gioconda, kemm ili nistenniha din il-ġurnata hienja li narak tieghi.

—Iva, Barnaba, naf tajjeb.

—Qatt ma kont nemmen li tasal.

—Għandek raġun!...

—Ah, Gioconda, qiegħed inhoss hena kbir f'qalbi għal dana il kliem tiegħek.

—Nista' nahseb...

—U ma dawn l-aħħar kelmiet Gioconda dahlet fil-kamra ta' ġewwa u halliet ftit wahda lil Barnaba jistenna.

Libset malajr, ir-ranġjat xuxitha, refgħet mill-art li stallet li kien waqa' minn idejn Enzo meta

lemah lil Laura, u wara li refghet ghajnejha lejn is-Sema u talbet mahfra l'Alla tal-htijiet taghha, wahhlet l-istallet f'sidirha u xtehtet ghal mejta biex ma taqax taht idejn dak il-kbir infami.

Meta Barnaba ra li ghadda ż-żmien u Gioconda ma hargitx ma riedtx jistenna aktar, fetah il-bieb u jsib lil Gioconda fl-ahhar... qeghda tmut f'ghadira demm!...

—Infami! ghajjat Barnaba, ghamlitielhi...

Ir-rabjat, ma gharafx x'jaqbad jaghmel. Beda jqatta xuxtu u jidghi. X'jaghmel? Biex jivvendika ruhu u jisqi l-ahhar qatra ta' l-imrar lil dik l-imsejkna, xtehet ghar-rkubtejh u qalilha f'widnejha:

—Ghandi ngharfek li l-bierah fil-ghaxija jiena gharragt fix-xmara lil dik il-mara ghamja l-inti kont maghha...

Gioconda izda kienet fl-ahhar mument...

Barnaba avvilit id-disperat, igiddem idejh, harab u halla lil dik l-imsejkna mghargha fidemm taghha...

TMIEM.

QEGHDIN NISTAMPAW

NABUCCODONOSOR.

AVVIZ IMPORTANTI

IXTRU "KALPIN" IL-FAMUŻ DIZ-
ZJUNARJU MILL-MALTI GHALL-INGLIŻ
LI HU TA' HTIEĠA KBIRA GHAT-TFAL
TA' L-ISKOLA U GHALL-EMIGRANTI.

JIMBIEGH GHAND IL-LIBRARI KOLLHA.

**KOTBA BHAL DAWN
MIGJUBIN GHALL - MALTI
TAL-GHAQDA**

minn

E. D. BUSUTTIL

Kotba lesti għal Bejgħ

1. KARMEN.
2. BARBIER TA' SIVILJA.
3. IT-TROVATOR.
4. BALLU IN MASKRA.
5. NORMA.
6. PALJAČCI.
7. SONNAMBULA.
8. TRAVIATA.
9. MIGNON.
10. AIDA.
11. GUARANY.
12. RIGOLETTO.
13. AMLETO.
14. AFRIKANA.
15. MADAME BUTTERFLY.
16. LUCIA DI LAMMERMOOR.
17. ERNANI
18. LA FIGLIA DEL REGGIMENTO.
19. LA GIOCONDA.

Qegħdin nistampaw
— NABUCCO —

**u bosta rakkonti oħra ta' dan id-daqs
għall-idejn kulhadd.**
